

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Francofurti, 1671

Cap. XVII. De Carpentio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

trorsum, Iliad. τ. Neq; aliter fecere Latini. Hinc Virgilius de rege Latino, interfuturo pactis, quibus definiri certamen singulare inter Æneam Turnumq; debebat, lib. XII. Æn.

-- -- Ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru -- --

Ut proinde mirum esse nequeat, si hoc ipsum asseramus factitatum à regibus Etruscis, & sic ab iisdem derivatum ad Romanos, primum Reges, postea & magistratus reliquos. Sed de hiscerum magistratuumq; curribus jam alibi in prioribus libro egimus.

Cap. XVII.

De Carpentō.

Carpentum unde. Vossius rejicitur, bis. Isidorus exponitur. κάρπεντον, ἀπὸ πύων. Carpentum non est pileum. Carpentum pro vehe. Vehes quid. Nonnunquam carpentum significat plaustrum, sarracam, rhedam. Carpentum rhedarum. Codex Theodosianus exponitur. Significat & bennam, vel essedum. Casaubonus contra Iac. Gothofredum defenditur. ἐγκύλιον & αἰώρα. Lipsius rejicitur. Dio explicatur. ἄρμα ὄλον. Harmamaxa. ἀρμάμαξα. Valla, Xylander, & alij notati. Harmamaxa est ἀπὸ πύων, σιλῶν. Vehiculum contectum pellibus. Clausum vehiculum. Καμάρα, Κάναθρα. Καμαρωτά. Athenæi versio rejecta. κἀναθρον quale. Casaubonus revellitur. Hesychius emendatur. Περικεφαλαιόμενον. Πεδίον. Περικεφαλαια δίσκος. Ad carpenta juncti equi, vel boves, iij, vel bini, vel quaterni. Usus Romæ spectabat ad matronas. Num & Vestales. Lipsij sententia examinatur. Tacitus exponitur. Lipsius notatur. Carpentorum usus nullus ad sacra. Dio explicatur. Casaubonus rejicitur. Festus exponitur. Carpentum in viis. Harmamaxa etiam virorum. Vnde dicantur. Onuphrius refutatur. Dio exponitur. Valla versio rejicitur. ἄρμα & ἀρμάμαξα differunt. Carpentum magistratum. Carpentum nunquam est tribunal. Petrus Faber & Savaro refutati. Tribunal quale fuerit. Faber denuo notatur, & Vopiscus exponitur. Carpentum judiciale quare dictum. Thronus. Carpentum sacerdotum, item Augustarum.

Ad

Ad carpentum nunc accedo, de cujus appellatione ita Vossius: *Acarpendo, carpentum, sive qua notione dicimus carpere iter, sive potius, qua carpere est scindere, quia ex scissis fieret lignis. Aqua significatione Gallis hodie charpentier dicitur faber tignarius, quia ligna carpit, id est, cedit.* Ego vero dubitare nequeo, quin Gallorum charpentier, sit à Latinorum carpentario. Porro carpentarius à carpento, ut ex Gallico hic nil doceri debeat vel queat. Adde, quod denominationis ratio sit nulla. Nam & reliqua vehicula non ex integris, sed scissis fiunt lignis: nec tamen ideo carpenta nominantur. Quare necdum video, cur deferere Ovidium debeamus, qui sic dicta putat à Carmenta. Verba ejus sunt Festorum lib. I.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:

Hec quoque ab Evandri dicta parente reor.

Parens Evandri, Carmenta est. Hinc dicta censet carpenta. Videturque ejus hanc sententiam probare historia, Plutarcho etiam in Quæstionibus Romanis, aliisque tradita de matronis Romanorum, quando templum posuerunt Carmentæ, cum prohibitum ante à Senatu, recepissent carpentorum & vehiculorum usum. Plutarchus sic enarrat: *Memoria proditum est, matres, cum usu vehiculorum, quibus trahendis jumenta junguntur, Senatus ipsis interdixisset, inter se conspirasse, neque uterum gerere se, neque parere velle, ac viros hac ratione ulcisci. Idque fecerunt, donec mutata sententia usus vehiculorum concessus fuit. Exinde cum parerent, sæcundæ & claræ liberorum copia, templum Carmentæ posuere. Ea Carmenta Evandri mater fuit, nomine suo Themis, aut ut alij volunt, Nicostrata.* Sane cur Carmentæ potius, quam deæ alij, posuerint templum, post impetrata denuo vehicula, ratio idonea non potest reddi, si repudiamus istam, quod auxilio matronis fuerit, ut exemplo suo vehiculis ac carpentis possent uti. Carpentum ergo, veluti carmentum, quod esset vehiculum, quali Carmenta olim utebatur. Dissentire tamen Isidorus videtur, quando ita habet lib. XX. c. 12. *Carpentum pompaticum vehiculi genus est, quasi carrum pompaticum.* Vossius sic de hoc loco: *Censet, carpentum conflatum esse ex carrus & pompa. Nempe quia vehiculum esset honoratorum.* Mihi aliter videtur, nec describi carpen-

dd 2

tum

rum simpliciter & Isidoro, verum carpentum pompaticum. Atque ita mea editio, apud Guilielmum Læmariū An. MDXCV. publicata; τὸ *pompaticum* refert ad præcedens *carpentum*, non subsequens *vehiculi genus*. Est autem carpentum pompaticum, cuius usus est in pompis, Circensibus puta, & similibus, de quo postea dicetur. Istiusmodi carpentum ait vocari, quasi carrum pompaticum, non quod τὸ *pompaticum* compositionem vocis *carpentum* constituat, quomodo enim à *pompatico*, fieri possit *pentum* in voce *carpentum*? Sed quod carpentum sit velut carrus, sive carrum. Nempe illud *pentum* appendicem τῷ *carrum* putavit, quasi *carripentum* esset dictum; sive potius à *carro* primum *carrimen* & *carrimentum*, contracte *carmentum*, postea *carpentum* censuit esse factum. Quamquam vero ista non sint tam absurda, tamen causas nullas video idoneas, cur abire à sententia priori debeamus. Carpentum Græci quoque imitatione vocis Latinæ κάρπεντον dixere. Dio lib. LX. καὶ τῆς Μεσαλίνης τὰ κάρπεντα χρῆσθαι ἔδοσαν. Item alio loco, ubi de Agrippina loquitur: καὶ τιμὰς ἄλλας τε, καὶ τὰ κάρπεντα ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι, ὥστε ἡς Βελλῆς ἔλαβεν. Quamquam hic sit κάρπενσιον, quod ibi κάρπεντον, si non vitiosa est scriptura. Alias ἀπλώνων reddunt. Nam quod habet Livius lib. I. c. 48. de Tullia, Tarquinii uxore: *Carpento certe in forum invec̃ta, evocavit virum*, id Dionysius Halicarnassensis ita reddit: ἐπὶ τῆς ἀπλώνης καθεζομένη παρὼ εἰς τὴν ἀγορὰν. Est autem, quod notandum ante omnia, carpentum genus aliud, quam *pilentum*. Manifeste namque distinguit Livius lib. V. c. 25. *Honorem ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento ad sacra ludosq̃, carpentis festo profestog̃, uterentur*. Neque tamen idem semper, sed varium. Primum enim est agreste: quomodo leguntur *carpenta stercoris* apud Palladium lib. X. c. 1. *Vni jugero asserit Columella XXIV. stercoris carpenta sufficere*. Hæc carpenta vehes sunt. Sic enim exponit Columella ipse lib. II. c. 16. quem locum Palladius respexit: *Plani loci, ait, jugerum duodeviginti, cli vosi quatuor & viginti vehes stercoris teneant*. Item c. 5. ejusdem libri. *Jugerum autem desiderat, quod spissius stercoratur, vehes quatuor & viginti, quod rarius, duodeviginti*. Porro vehes nullum genus signant vehiculi, sed mensuræ. Columella ipse

ipse lib. XI. *Vehe stercoris habet modios octoginta.* Licet tamen aliunde discere, Palladium per carpenta intellexisse plaustra, quia plaustris stercus evehebant. Valer. Maximus lib. I. c. 7. *Corpus suum à caupone trucidatum tum maxime plaustro ferri ad portam, stercore coopertum.* Cicero eandem rem commemorans de divin. I. *Se interfectum in plaustrum à caupone esse conjectum, at supra stercus injectum.* Chrysippus, unde hæc desumpta est historia, vocavit ἀμάξαν. Suidas, voce Τιμωρῆντος. *Ἐπειτα ἔμελλεν ἐκκομίζεν ἐφ' ἀμάξης ἀγέλης νόπρον.* Postea evehere ipsum voluit super plaustrum, quod vehebat stercus. Sed de plaustro alibi. Carpentum aliquando genus illud quo portantur conjuges & liberi Alanorum. Ammianus Marcellinus lib. XXXI. *Omnes sine sedibus fixis absq. lare vel lege aut ritu stabili dispalantur, semper fugientium similes, cum carpentis, in quibus habitant: ubi conjuges tetra villis vestimenta contexunt, & coeunt cum maritis, & pariunt, & ad usq. pubertatem nutriunt pueros.* Hoc genus ipse paulo post sarracas explicat. *Cumq. ad gramina venerint, in orbiculatam figuram locatis sarracis ferino ritu vescuntur: absumptisque pabulis, velut carpentis civitates impositas vehunt.* Sed & de sarracis alibi dicemus. Sunt vehicula interdum, quæ ad cursum publicum destinata, veteribus carpenta. Ut in libr. VIII. C. Theod. l. 18. *Illud etiam sublimitas tua observari omni cautione præcipiat, ne amplius in singulis quibusque carpentis, quam bini, aut ut summum terni homines invehantur.* In lege 30. ejusdem tituli cum addito carpenta redarum appellantur, h. e. istiusmodi carpenta, qualia sunt redæ. *Perspicue sanxeramus, ut in carpentis redarum mensuram subditam nullus excederet.* Loquitur auctor hujus legis nominatim de redis, unde constat, redas esse, quæ interdum carpenta vocantur. Invenimus & carpenta posita pro vehiculis, quibus homines vehebantur publicis in viis. Ita usurpavit Apulejus lib. XII. *Metam. Romam versus profectionem dirigo, tutusq. prosperitate ventorum, hausi partum celerrime, ac dehinc carpento pervolavi.* Juvenalis Sat. VIII.

Præter majorum cineres, atq. ossa volucrum

Carpento rapitur pinguis Lateranus --

Mancinellus generatim hic *vehiculum* exposuit, Valla *currum*. Veteri

dd 3,

teri

teri Scholia stirbēda est, credo, quali faciebant iter. Nam ubi agit de sufflamine, de quo sequitur apud Poëtā; *inter radios mittitur, dum cli-vum descendere ceperit rheda*. Atq; tali sensu poni & à Floro crediderim, quando ait lib. I. c. 18. *Ante hunc diem nihil nisi pecora Volscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum vidisses*. Nam de rhedis alias testantur, quod sint propriæ Gallorum. Idem posuit pro vehiculo seu curru militari Gallorum, qui alias est *benna*, uti suo loco demonstrabo. Verba extant libro III. c. 2. *Nil tam conspicuum in triumpho, quam rex ipse Bituitus, discoloribus in armis, argenteoque carpento, qualis pugnaverāt*. Usurpavit & pro Britannorum curribus lib. III. c. 10. *Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectum rei novæ carpenta volitabant*. At hoc currus Cæsar ipse, unde sua Florus hausit, *essedā* vocavit lib. IV. Bel. Gal. cap. 33. Inde ipsum hoc describens, quod à Floro dicitur, sic habet c. 24. *At barbari consilio Romanorum cognito, præmissis equitatu & essedariis, quo plerumq; genere in præliis uti consueverunt, reliquis copiis subsecuti, nostros navibus egredi prohibebant*. Ex quibus omnibus jam liquet, non unius esse generis, sed varij, vehiculum, quod *carpentum* nominatur. Ut ignorem, quare *virum doctissimum*, hoc est Casaubonum, vir itidem doctissimus reprehenderit in Commentariis ad Codicem Theodosianum, lib. XIV. t. 12. quod quodcunque vehiculum apud Historiæ Augustæ Scriptores *carpentum* vocari scripserit. Interim negari non debet, esse tamen genus aliquod, peculiariter sic dictū, quod commune habet nil cum cæteris. De hoc constat quod ex parte fuerit cōtectum, vel ex Apulejo, qui sic habet lib. X. Metam. *Spretis luculentis illis suis vehiculis, ac post habitis decoris prædarum carpentis, quæ partim contecta, partim revelata, frustra novissimis trahabantur consequiis*. Dicit manifeste, carpenta partim contecta, partim revelata fuisse. Erat autem tecti ratio semicircularis, instar arcus. Unde quoq; *currus arcuati* dicta sunt carpenta, si qua Lipsio est fides. Currus arcuatos Livius commemorat lib. I. c. 21. *Ad id sacrarium Flamines bigis, curru arcuato vehi iussit*. Jam Lipsius exponēs ista in opusculo de Vesta c. 11. *Quis ille currus arcuatus? carpentum, id est tectum superne, & camera in modum*. Bene, camera in modum, hoc

hoc enim proprie *arcuatum*. Onomasticon Argentoratense: *Arcuatus*, καμαρωτός. Ergo currus arcuati, carpenta camerata. Sane arcuato tecto carpenta fuisse operta docet nos & carpentum Agrippinæ, cujus hodieq; species servata est in nummis. Ecce tibi eam, cum effigie carpenti, quod est Juliæ tributum, ex nummo Illustriss. Comitum Magni de la Gardie, Regni Cancellarij.

Nummum Agrippinæ carpenti exhibere figuram docet nos vel Suetonius, quando ita de Caligula, filio Agrippinæ c. 15. *Instituit matri Circenses, carpentūq; quo in pompa traduceretur.* Porro liquet, hoc carpentum tecto arcuato superne fuisse clausum. neq; aliter se habet in carpento Juliæ. Nisi quis existimet hoc valuisse solum in carpentis pompaticis. Vere namq; nummi illi nobis exhibēt pompatica carpenta, uti postea ostendam. Sed tamen & Dionysius hac causa videtur ἐγκύκλιον vocasse. Verba ejus sunt lib. III, ubi agit de ostento, quod accidit Tarquinio proficiscenti Romam. Ἀετὸς τὸν πῖλον αὐτὸ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἀρπάσας ἀνω πάλιν ἀνέσκη, καὶ τὴν ἐγκύκλιον αἰώσαν φερόμενον. Hic non agitur de carpento pompatico, sed itineribus parato. Livius eandem rem sic memorat lib. I. c. 34. *Ibi ei carpento sedenti cum uxore, aquila suspensis demissa leniter alis pileum auferit, superq; carpentū cum magno clamore volitavit.* Quod Livio carpentum, quo Tarquinius facit iter cum uxore, id Dionysio ἐγκύκλιος αἰώρα. Potest autem ἐγκύκλιον esse dictum, sicut à Latinis *arcuatum*. Nisi τὸ ἐγκύκλιον revera exponamus *contectum*. Nam habemus apud Hesychium, ἐγκυκλήσω, ἐγκαλύψω. Sed fortassis neutrum voluit Dionysius

nylius, verum per ἐγκύλιον simpliciter vehiculū intellexit, quod incedit rotis, ἀκυκλῆω, quod ἀκυκλοῖς h. e. rotis. Simili namq; ratione fecerunt & δίκυκλον, & τετράκυκλον, de quibus vehiculis jam alibi est dictum. Ut sic ex hoc loco nihil liceat producere ad cōfirmanda tecta in carpentis non pompaticis. Nam Dionis locus, quo de tectis illis agi Lipsius putavit, ne huc quidem pertinet. Verba Lipsij extāt in opusculo de Vestā c. ii. *Quia igitur carpentum ita tectum & velut solidum perfectumq; vehiculum; Dio Cassius dixisse videtur & circumscriptisse, ἄρμα ὅλον. Ut in honoribus Iulio Cæsari, tanquam Deo decretis: Ὑψερὸν δὲ ἔ᾿ ἄρμα ὅλον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις, μετὰ τῶν θεῶν ἀγαλμάτων πέμπεισθαι ἔγνωσαν.* Hic quia nominatur ἄρμα ὅλον, putavit Lipsius, significare carpentum penitus tectum, solidum, & perfectum. Quasi vehicula quæ nō fuerunt tecta, dicta sint μὴ ὅλα, & non perfecta, & perfectiora habita, quæ tecta. Atqui multa genera vehiculorum, interq; illa etiam non tecta, quæ tamen perfecta sunt in suo genere. Imo vero ἄρμα ὅλον hic est dictum in comparatione ferculi, quod Cæsari ante fuit decretum, sicuti ostendimus, cum de Ferculo ageremus, nec tam in respectu ad partes usurpatur, quam rei magnitudinem ac dignationem cum pondere nō minimo atq; emphasi declarat. Adde quod ἴδ' ἄρμα eo loco non carpentum sit, sed thensa, quod ne Lipsius quidem ipse nō vidit, quando dicta verba sic exponit: *Deniq; & currum integrum, siue thensam una cum Deorum statuīs in Circum inferri decreverunt.* Sed nimirum is putavit, carpentū & thensam nō nimis diversa fuisse. At nos aliud ostendemus, quando thensas declarabimus. Quare manet adhuc dubium de tecto in carpentis vulgaribus, nisi quatenus ex Apulejo hoc colligitur. Sane Præfecti urbis carpentum nō fuit tectum, ut deinceps indicabo, sed nec de carpēto Tarquinij certi sumus, cum ipsi aquila sustulerit pileum sedenti in eo. At hoc fieri difficulter potuisse videtur, si carpentum fuit tectum. Nec tamen aperta omnia existimo fuisse, verum illa sola, quibus viri utebantur. Nisi forte ipsi illi viri essent delicati. Mulierum carpenta credo habuisse tecta sua, sic enim svadere videntur etiam pompatica carpenta, quæ vix est credibile tam longe structura sua recessisse à vulgariter receptis. Sed & ex Persarum harum maxis hoc colligitur, quas *carpenta* reddidere. Glossæ græcolat.

Ἄρμα

ἄρμαμαξα, *carpentum*. Erant quidem harmamaxæ peculiare Per-
 farum. Unde Maximus Tyrius Serm. 34. θαυμάζεις τιάραν Μηδικήν,
 καὶ τράπεζαν βαρβαρικὴν, & ἄρμαμαξαν Περσικὴν. *Miraris tiaram Medicam,*
& mensam Barbaricam, & harmamaxam Persicam. Et hæc causa,
 quare Curtius suo, non Latino reddere vocabulo voluerit lib. III.
 c. 3. *Quindecim inde, quas armamaxas appellant, sequebantur.* Valla
 vertit *essedas* apud Herodotum in Polymnia. Xylander, vel quis-
 quis alius interpres Dionis, *bigas* lib. LIX. Verum neutrum expli-
 cat τὸ ἄρμαμαξα. Proxime accedit *carpentum*, vel propter hoc ipsum,
 quoniam ἄρμαμαξα habuit lectum. Ita docet Plutarchus in The-
 mistocle, ubi de Persarum cura circa uxores pellicesq; custodien-
 das: τὰς παλλακικομένας ἰχυρῶς παραφυλάττεισιν ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὀρέσθαι τῶν ἐκ-
 τὸς, ἀλλ' ἐν ταῖς ἰδοιποιαῖς ὑπὸ σκηνῆς κύκλῳ περιπερραζόμενας ἐπὶ τῶν ἄρμαμα-
 ξῶν ὀχεύονται. *Pellices anxia sepiunt custodia, ne à quoquam non dome-
 stico conspiciantur, sed in itinere sub tectis undiquaq; clausæ harmama-
 xis vehuntur.* Diodorus Siculus rem eandem memorans sic ait
 lib. XI. ἔθ' ὧν ἄρ' αὖ τοῖς πέρσας τὸν ἀγὼνα πολλακὴν τῷ βασιλεῖ, κομίζεν
 ταύτην ἐπὶ ἀπίνης κεκρυμμένην. Ubi nominat ἀπίνην, quæ Plutarcho
 ἄρμαμαξα, quod observandum. Neq; tamen tectum scribit fuisse
 vehiculum, sed pellicem. Ut de harmamaxa videatur posse dubi-
 tari, cum Plutarchus quoq; memoret solummodo σκηνῆς ἐπὶ τῶν ἄρμα-
 μαξῶν, hoc est, quasi tuguriola seu tentorialia super harmamaxis.
 Sed opinor sicuti carpenta, sic & harmamaxas generis non ejus-
 dem fuisse, alias tectas, alias apertas, vel potius apertis, quociens ita
 visum esset, superne tecta potuisse imponi, hocq; factum esse, cum
 mulieres ipsis veherentur. Σκηνῇ profecto, quas commemorat
 Plutarchus, explicari nequeunt, ut ad harmamaxas nihil referan-
 tur. Idem docet Xenophon lib. VI. Cyropæd. ubi de Panthea:
 καὶ αἱ θεράπαινα λαβῶσα αὐτὴν ἀπὸ τῶν εἰς τὴν ἄρμαμαξαν, καὶ κατακλίναντες κατε-
 κάλυψαν τὴν σκηνῇ. *Ancille capientes ipsam deduxerunt ad harmamaxam,*
in ea composuerunt, & operuerunt tabernaculo. Τῇ σκηνῇ ait, ut appa-
 reat de eo loqui, quo solenniter harmamaxa tegi consueverat. Pari
 modo quod de Dario refert Arrianus lib. III. Βῆσ' ὁ δὲ καὶ οἱ ξυὼ ἀπὸ
 τῆς μὲν ἐφ' ἄρμαμαξῆς Δαρεῖον μετὰ σφῶν ἐκόμιζον: id sic reddit Curtius lib.

V. c. 12. Rex captivus servorum suorum in sordidum vehiculum pellibus undiq; contextum imponitur. Ἀρμάμαξα est vehiculum pellibus undiq; contextum. Justinus clausum vehiculum nuncupavit lib. XI. c. 15. Cognovit Darium clauso vehiculo per noctem exportatum. Habuerunt igitur auctore Plutarcho οὐλῶς, id est tecta, ruguriola, tentoriola, qualia & in carpentis ideo fuisse credimus, quoniam ἀρμάμαξαι sunt carpenta, sicut vidimus. Nisi quod in harmamaxis possent tolli, in carpentis forte non possent, quæ prima vehiculi utriusq; differentia fuisse videtur. Sed & hæc fortassis causâ est, quare Herodotus appellaverit καμάρας lib. I. Nec enim de alio agere vehiculo vel inde colligo, quod de Babylonis loquatur, tum adjectis Persico imperio, & à quibus, ut id genus alia, Persæ forsan didicere. Πολλὰ καὶ ἐκζητούμεναι ἀναμίσγεται τῇσι ἄλλῃσι, οἷα πλεῖστον ὑπερφρονέουσαι ἐπὶ ζευγέων ἐν καμάροις ἐλάσασθαι, πρὸς τὸ ἰερόν ἱστᾶσι. Valla ita verit: *Ceterum quum pleræq; sint divitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent, hæc vehiculis cameratis tecta, pro templo consistunt.* Ubi camerata vehicula, sunt tecta cameris, id est velut curvis fornicibus, sive arcubus, unde *arcuata* Livij exemplo possent nuncupari. Meminit hujus loci Pollux, & exponit σιγαστὰ ὀχήματα lib. X. c. 12. Τὰ δὲ κατὰ σιγαστὰ ὀχήματα καὶ καμάραι. Οὕτω γινώσκουσιν Ἡρόδοτος. *Tecta & operta vehicula & camara; sic enim Herodotus appellat.* Athenæus ab his καμάραις quædam Spartanarum virginū vehicula vocat κἀνάθρα καμαρωτά. Verba extant lib. IV. c. 7. Τῶν δὲ παρθένων αἱ μὲν ἐπὶ κἀνάθρων καμαρωτῶν ξυλίων ἄρμάτων φέρονται, πολυτελῶς κατεσκευασμένων. Ubi perperam interpreter: *Virginum autem aliæ canathris tecta, aut sub fornice ligneorum currum vehuntur, magno sumptu ornatorum.* Quasi sermo sit de pluribus generibus, & canathra tantum tecta fuerint. Canathrum non tectum fuit, sed vehiculum Laconicum ex ligneis bacillis contextum: inde est, quod ἄρμα ξύλινον appellat. Nempe κἀνάθρον alias fiebat ex cannis, hoc est arundinibus, unde quoq; habebat nomen. Hesychius: Κάνναι, ψιᾶδοι, καὶ τὰ αἰγύπτια πλέγματα, ἀφ' ὧν καὶ τὰ κἀνάθρα. *Cannæ, storeæ, & contexta Ægyptiaca, è quibus fiunt & canathra.* At illa Laconica erant ex bacillis ligneis. Hoc amplius habebant quoq; tecta. Inde vocat non κἀνάθρα simpliciter, sed

κἀνά-

κἀναθρακαμαρωτά. Ubi καμαρωτά sunt camerata vel concamerata, quomodo & Germani mei hodie genus non absimile *Rammerwa-* gen nuncupat. Nam quod Casaubonus κἀναθρον in universum à Didymo exponi putat καμαρωτὸν ξύλινον ἄρμα ad dictum Athenæi locum c. 6. sine dubio erroneum est. Nam ne πείριθα vel ὑπερτερίη, vel plonemum aut sirpiculum, quibus appellationibus alias venisse ait, tectum genus vehiculi ac ne vehiculum quidem significant. Itaq; hoc pertinet privarim ad Laconum κἀναθρα. Hæc erant καμαρωτά, sive tecta, non contextu aliquo ex cannis, calamisve, verum lignis. Atq; hæc tenus revera carpentis similia. Rectissimeq; Casaubonus: *Cantharis Spartanarum virginum respondent Romanorum carpenta & pilenta, quibus ad deorum ædes feminae vehebantur, item plebeje arcera & capsæ.* Quod de capsæ & arceris adnectit, melius omisisse poterat. Nam capsæ non vehiculum, sed ejus pars est, sicut alibi ostendi. Arcera vero nil commune habet cum carpento, ut proin utriusque generi Spartanorum canathra non potuerint respondere. Verum de carpenti tecto satis. Rotas quod concernit eas vero habuere duas, si sic omnia fuere structa, sicuti pompatica. Plures certe non cernuntur in eorum imaginibus exhibitis superius. Neque tamen ausim hoc de cunctis affirmare. Nam Præfecti urbis video habuisse quatuor, ut post indicabo. Nescio quoque an ex eo fuerit genere, quod pependit inter rotas. Nam videtur velle, quod ἐγκύκλιον αἰώραν appellavit Dionysius. Αἰώρα certe Græcis, quicquid in sublimi suspensum est, ut fiscella, in qua caseus exsiccat, lectus pensilis, & id genus. Inde & Hesychius: αἰωρήσας, ἐκκεντράσας; & Phavorinus: αἰωρῆμα, ἐν αἰεὶ φέρομα. Juvat, quod vehiculum fuit delicatum, maximeq; usurpatum mulieribus. Trahebatur vero carpentum à mulabus plurimum. Ideo habemus *carpentum mulare* apud Lampridium in Heliogabalo c. 4. *Facta sunt senatus consulta, quæ assino veheretur, quæ carpento mulari.* Atq; *mulionem* ad carpentum apud Auctorem Viros. Illustr. c. 7. *Mulionem evitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit.* Loquitur de carpento Tulliae, Tarquinij uxoris, de quo agens Dionysius non modo & ipse nominat ὄρεωκόμον, i. e. mulionem, sed & mulas, deniq; quod La-

tinis omnibus carpentum est, hac de causa vocat ἀπὴν. Verba ejus extant lib. IV. Στενὲ δὲ ὄντες πάνυ τῆς στενοπέδι ἐπὶ τῷ ἀπὴν ἐδὲ διελθεῖν, αἱ ἡμίονοι τὸ πτόμα ἰδὲσαι διέλαγχθισαν, & ὁ προηγούμενος αὐτῶν ὀρεοκόμενος παδῶν τι ἐπὶ τὸ τῆς ὀφθαλμοῦ ἐλπίων ἐπέστη. Cumq; admodum angustus esset vicus, qua carpentum agendum erat, mulabusq; ad conspectum cadaveris pavefactis, ipse quoq; mulio, qui ducebat eas commotus esset tam miserabili spectaculo, &c. Nempe vehiculum mulare Græcis proprie ἀπὴν. Scholiastes Pindari Olymp. V. Ἀπὴν δὲ ἐστὶν ἄρμα ἐξ ἡμίονων ζευχθέν. Apene currus est mulis junctus. Ad eundem modum habet Phavorinus, & Hesychius: ἀπὴν, ἁμάξα, οἱ δὲ ζεύγεται ἡμίονων. Apene, vehiculum; alij vocant bigammularem. Aliquando dicitur λαμπὴν, vel λαμπύην. Quod posterius occurrit apud Pollucem lib. X. c. 13. ubi perperam leōticam explicarunt. Theodoretus Quæst. 60. in 3. Reg. λαμπήν ἐστὶς ἐν ἁρμαμάξῃς, ὥσπερ ἀντὶ ἀπὴν. Lampene, genus harmaxæ, ut & apene. Atq; quia eadem fuere hæc vehicula cum carpentis, ideo & leguntur tecta. Hesychius: λαμπήν, ἐστὶς ἁμάξῃς, ἐφ' ἧς ὀχέονται. ἔνιοι, ἀπὴν. ἡ ἁρμαμάξῃς περιφανὲς βασιλικῆς. ἡ ῥέδιον περικεφαλαιόμενον ὅ ἐστιν ἁρμα σκεπασθόν. Sic puto locum valde depravatum emendandum. Veteres habuere ἀπὴν, ἡ ἁρμα ἁμάξῃς, item, ἡ ῥέδιον περικεφαλὴν, ex quo fecere, ἡ ῥέδιον περικεφαλὴν ex Suida. Verum in priori mala est distinctio, in posteriori nimis longe omnia recedunt. ῥέδιον περικεφαλαιόμενον interpretor rhedā, quæ superne tecto rotundo velut galea est operta. Quomodo περικεφαλὰν δίφρου ἁρμαλὴς Auctor Etymologici Magni exponit ἁνύρα, ut totius loci ea sit sententia. Lampene, species vehiculi, in qua vehuntur, (alij vocant apene) aut harmaxæ nobilis & regie; aut rheda galeata, id est currus contectus. Nisi malis in postremis ἡ ῥέδιον περικεφαλὴν, cum sit apud Suidam ῥέδιον, & accipere de corona radiata, ut λαμπήν sit ἀλάμπω, fulgeo, ac tandem legere ἡ ἐστὶν ἁρμα σκεπασθόν. Quicquid sit de lectione, hoc apparet, λαμπήν vel ἀπὴν esse vehiculum σκεπασθόν, id est, contectum. Id quod & de harmaxæ discimus ex hoc loco, in quo λαμπήν per ἁρμαμάξῃς exponitur; Quemadmodum superius & a Theodoro factum. Neq; aliter Plutarchus in Themistocle, ubi de pellicibus Persarum: παραφυλάττισιν, ὡς ὑπὸ σκηνῶν κύματα περιπεφραγμένας ὅππῃ τῶν ἁρμαμάξῶν ὀρχεῖσθαι. Τοιαύτης τῆς Θεμιστοκλεῖ καλὰ σκευασθείσης ἀπὴν

ἀπίνης καὶ αὐτὸς ἐκομίζετο. Quod ante ἀρμάμαξαν, id post ἀπίνην nominat. Quamquam, cum adjiciat τοιάυτης ἀπίνης, id est, *hujusmodi apenes*, simul ostendit, non fuisse unum semper genus, sed ἀπίνην unam hoc, aliam alio modo fuisse paratam, id quod supra quoque, cum de apene Circensi vel Olympica loqueremur, testati sumus. Sanè, quoniam apene tecta fuit, idè quod Seniores, & ἦνεγκαν τὰ δῶρα αὐτῶν ἐναντίῳ κυρίῳ ἐξ ἀμάξης λαμπνυμᾶς, id Interpres vetus vertit: *Obtulerunt munera coram Domino sex plaustra tecta*. Omnes tamen trahebantur mulis vel mulabus, sicut ante diximus. Idè Homerus ipse II. Ω. v. 324.

Πρὸς θεὸν μὲν ἡμίονοι ἔλκον τέτρακτον ἀπίνην.

Ante quidem muli trahebant quatuor rotarum apenen. Atq; Apollonius Argonaut. lib. III. v. 840.

Εὐσυνέως ἔρῃας ὑποζεύξαδ' ἀπίνην.

Festinatè mulos adjungere apene. Neq; aliter de harmamaxa Ctesias in excerptis apud Photium: Αἱ γὰρ ἄγασαι πλὴν ἀρμάμαξαν ἡμίονοι, ὥσπερ ἀναμένεσαι καὶ τὸν τε παῖδα νεκρὸν, καὶ ἡ δελὸν πορεύεσθαι. *Nam mule, quæ harmamaxam trahebant, tanquam filii, cadaver expectarent, iter facere volebant.* In carpentis tamen credo usurpatos aliquando eqvos. Ita sanè videas in carpento Præfecti urbis in Notitia Imperii. Quamquam illud ipsum docere videatur, factum esse in carpentis viro- rum, non & mulierum. Quin imò & boves in carpentis legimus. Lampridius in Heliogab. cap. 4. *Facta sunt Senatusconsulta ridicula de legibus matronalibus, quæ asino veheretur, quæ carpento mulari, quæ boum.* Heliodorus tribuit & harmamaxis. Ita namq; habet lib. III. *Æthiop. ubi agit de Chariclea: Ἡ γὰρ μὲν γὰρ ἀρμάμαξίς δὲ τὸ συνωρίδ' αὐτῆς λευκῆς βοῶν ὀχλαμένη. Vehabatur harmamaxa, quam jugum album boum trahebat.* Numerus animalium binarius plurimum fuit. Sic videmus in nummis, antea propositis, quibus carpenta exhibentur. Similiter ἀπίνην hac de caussa ζεύγ' αὐτῶν δὲ λέγοντων dicta Hesychio; Et Polybius in Excerptis XXXI. Καὶ τῶν ὀρεοκλήμων, καὶ τῶν ζεύγους, καὶ τῆς ἀπίνης αὐτῆς ὑπαρχέσης. *Mulionibus, & bijugis, & apene sua existente.* Sed & in harmamaxa paulò ante Heliodorus συνωρίδα λευκὴν memoravit, quo id ipsum indicatur. Συνωρίς enim duos tantum notat junctos sive eqvos, sive alios jugales, uti alias tradidimus. At carpentum Præfe-

cti Urbis in Notitia Imperii quatuor juncta habet animalia. Quod,
 opinor, accidit & in aliis. Usus carpentorum maximè spectabat ad
 mulieres, nominatimq; matronas honestiores. Apud Romanos sa-
 nè Tullia, Tarquinii uxor, qui deinde Rex est factus, usa carpento.
 Inde Livius de ea, *carpento inuenta in forum*, item, *carpentum flexit
 in Urbium vicum*, item, *per patris corpus carpentum egit*. Quamquam
 ignorem, an tum pertinuerit ad alias, quam Reginas vel ex regia
 stirpe oriundas. Saltem libera Republica videmus impetrasse hoc
 peculiaris beneficii causa, quod conferendo in publicum omnem
 mundum suum civitati præstiterant, ut ex eo votum Apollini à Ca-
 millo nuncupatum solveretur. Meminit Livius lib. V. cap. 25. *Grata
 ea res, ut quæ maximè, Senatui fuit, honoremque ob eam munificentiam
 ferunt matronis habitum, ut pileto ad sacra ludosque, carpentis festo
 profestoquenterentur*. Ergo, si is honor tum his habitus, carpentis
 antea non fuerunt usæ. Nec enim fuisset honor, si concessum esset
 id, quo ante utebantur. At temporibus belli Punici secundi con-
 suetudo ista est sublata. Nam Q. Fabio & T. Sempronio CSS. in-
 terdictum matronis, ne porro uterentur, quoniam ad ipsas portas
 urbis grassante Annibale inconueniens videbatur superbire mu-
 lieres, reliquis omnibus in timore luctuq; constitutis. Factaq; lex
 auctore Oppio, Tribuno plebis, *ne qua mulier juncto vehiculo in ur-
 be oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum
 causa, veheretur*, sicut idem Livius lib. xxxiv. cap. i. testatur. Quæ
 tamen lex vigesimo post anno iterum est abrogata, vel ob continu-
 as matronarum preces, ut vult Livius ejusdem libri cap. 8. vel ob
 earum conspiracyonem tacitam, qua convenerant inter se, ne qua
 uterum generet aut pareret, nisi honor pristinus sibi redderetur,
 uti tradit Plutarchus in Quæstionibus Rom. Sic deinde mansit car-
 pentorum usus apud matronas. Quæ Romanorum, eadem vicina-
 rum gentium fuisse consuetudo videtur, maximè Latinorum, ut
 apud ipsos matronæ veherentur carpentis. Ideò L. Valerius cau-
 sam matronarum agens contra legem Oppiam apud Livium dicto
 libro, cap. 7. *At herclè, universis dolor & indignatio est, quum socio-
 rum Latini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi
 adempta,*

adempta sint: Quum insignes eas esse auro & purpura, quum illas vehi per urbem, se pedibus sequi. Jam ut carpenta spectarunt ad matronas, ita nescio, an ad virgines etiam, apud Romanos. Nisi fortè ad Vestales, sicut quidem Lipsius existimat. Quamquam loca veterum, quæ pro hac sententia adducit, nihil evidenter probent. Nam Prudentius quidem de pilentis loquitur, quæ frustra Lipsius existimat à carpentis nil fuisse diversa. Plutarchus de φορείῳ, id est, sella, vel lectica. Tacitus verò nullam Vestalium facit mentionem. Verba ejus XII. Ann. *Suum quoque fastigium Agrippina altius tollere, carpento Capitolium ingredi, qui mos, Sacerdotibus & Sacris antiquitus concessus, venerationem augebat fæminæ.* Hic Sacerdotes Lipsius existimat intelligendas de Vestalibus, quod equidem necesse non est. Magis inde quis colligeret, quod indultum ipsis fuerit jus omne matronarum. Quamquam hoc ab Augusto demum factum teste Dione lib. LV. *Ταῖς αἰπαρθενοῖς παντ', ὅσα περ καὶ τεκῶσαι εἶχον, ἐχαρπύζοντο.* Vestalibus virginibus omnia, quæ matres habebant, indulgit. Ita ergo & indulserit iisdem, vehi carpentis. Nisi quis existimet, exolevisse tum carpentorum usum, receptis scilicet lecticis, quæ est Lipsii sententia. Sic enim ait ad superiorem locum Taciti: *Olim commune fuisse videtur, ut matronæ vulgo carpentis uterentur ad sacra. Sed exolevit scilicet ille mos, utique post repertas lecticas, & mansit saltem in veneratione Sacerdotum Deorumque.* Prima Messalina honorem hunc à Senatu cepit: *Καὶ τῇ Μεσαλίνῃ, αἶτ' Διο, πλὴν προεδρίαν, ἣν καὶ Κινία ἐσχέκε, καὶ τῷ καρπένῳ χρῆσθαι ἔδωσαν.* Et juxta eam Agrippina nunc, de qua idem Scriptor: *Καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσαλίνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα αὐτῇ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τῷ καρπένῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι ὡς τῆς βελῆς ἔλαβεν.* At hic multa sunt non satis proba. Primum enim totum falsum, quod carpentis scribit usas ad sacra matronas. Nunquam vehabantur ad ea carpentis, sed pilentis, ut deinde demonstrabo. Postea Messalinæ dicit primum datum honorem, ut carpento veheretur ad sacra, putatq; se probare ex Dione. At verò Dione nil de sacris, sed simpliciter: *Καὶ τῷ καρπένῳ χρῆσθαι ἔδωσαν.* Sed sic tamen postea. At verò ἐν ταῖς πανηγύρεσι non significat in sacris, verum in conventibus publicis, per quos fallor admodum, si non intellexit Circenses. Ludos genera-

tim

tim reddidit interpres: *Utque carpento ludis veheretur.* Casaubonus de hoc loco toto Dionis ita differit ad Svet. cap. 17. vitæ Claudii: *Narrat Dio, Senatum, accepto nuntio de subacta per Claudium Britannia, inter alios honores Claudio uxoriq; ejus Messalinæ tributos, permisisse Messalinæ carpenti usum. Supplendum autem diebus festis & ludorum Circensium, sicut supra scriptum de matre Claudii: Decernendum curavit matri carpentum, quo per Circum duceretur.* Putavit vir eruditissimus, fuisse similia ista Senatusconsulta. Mihi secus videtur. Nam matri quidem Claudii carpentum decretum est jam defunctæ, at Messalinæ vivæ. Matri Claudii carpentum, quo deduceretur ejus post Deorum aliorum imago. At sic Messalinæ vivæ decretum non existimo. Certè *carpento per Circum duci* nihil aliud, quam in solenni pompa Circensi duci in carpento, quod in defuncta quidem aliter, quam de imagine ipsius, intelligi non potest, cum præsertim istoc de imagine confirmant nummi, qui imagines sedentes in carpentis illis habent, quod colligitur ex eo, quia cusi post earum obitum, quarum præferunt imaginem, & cum jam numerati essent inter divas. Hinc inscriptiones nummorum, quales de defunctis: *Memoria Agrippinæ, Memoria Domitillæ, Divæ Faustinae æternitas,* & ejusmodi. Neq; unquam, nisi de defuncta legas. Nam & de Caligula, cap. 15. *Matri Circenses, carpentumque, quo in pompa traduceretur,* quod ad honorem pertinebat jam defunctæ. Igitur hoc quidem genus nil ad Messalinam adhuc vivam. Quid ergo est, quod ei tributum est carpentum? An simpliciter, ut eo uteretur *diebus festis & ludorum Circensium,* uti Casaubonus ait, Lipsium fortasse secutus? At de his nil Dio. Non diebus illis inquit, sed verò *ἐν ταῖς πανηγύρεσι*, quod haud dubie ad certum referendum est negotium. Existimo autem, datum conjugibus Imperatorum, ut, sicut Imperatores ipsi pompam Circensem aliquando ducebant, sicut Magistratus eam comitabantur, ita ipsæ quoq; jus haberent in ea procedendi utendiq; carpento. Et hoc esse, quod sit datum Messalinæ primum, & mox non Paulinæ Lolliæ, quod memoria lapsus scripsit Casaubonus, verum Agrippinæ. Cæterum est aliud *carpento uti,* & *carpento uti in solenni pompa,* ut ex eo, quod tributum

tributum Messalinæ fuerit in illa pompa jus utendi carpento, Lipsius colligere non debuerit, carpentorum usum ista ætate penitus desisse, neq; remansisse, nisi apud sacerdotes. Contra enim de illa ipsa Messalina, cum Claudius ex Britannica expeditione venisset domum, & haberet triumphum, Svetonius c. 17. *Currum ejus Messalina uxor carpento secuta est.* Sed nec Tacitus hoc docet. Non ait simpliciter, morem sacerdotum fuisse tum, utendi carpentis, sed carpentis ingredi Capitolium. Vulgo nempe cum venissent ad Capitolium, curru aut carpento exhibant, incedebantq; pedibus, reverentia loci. Soli sacerdotes proprium hoc habuere, ut una cum sacris ingredi carpento capitolium fas haberent. Itaq; usus carpentorum non mansit apud solos sacerdotes, neq; Messalinæ denuo primum habitus is honor, quod vult Lipsius. Et qui honores esse tantus potuit? Fatetur ipse Lipsius, obsolevisse usum carpentorum propter repertas lecticas. Si propter lecticas, ergo lecticæ in majori fuerunt honore, quippe quibus loco cedere coactæ sunt. Quomodo ergo retineri potuerunt *in veneratione sacerdotum deorumq;*, sicut ait Lipsius? quomodo per ejus usum augeri venerationis Agrippinæ? Non conveniunt hæc inter se, rem usu vulgatam alia nova magisq; æstimata commutare, & tamen vulgata ista uti deinde ad dignationis suæ firmamentum sive incrementum. Quare Tacitus non aliter accipiendus est, quam ut dixi. Retinuerunt ex matronis carpenta, quotquot vellent, etiam post lecticarum usum. Id peculiare fuit institutum, quod carpento in Circensi pompa veheretur imago Livie, quod carpento in eadem incederet Messalina, non enim aliis nisi diis deabusq; ac heroibus, itemq; viris qui in magistratu essent, hoc tributum. Item quod carpento ingredi Agrippina Capitolium permetteretur, quod alias concessum fuit nemini exceptis sacerdotibus ac sacris. Et quoniam retinuerunt, ideo legimus sub Heliogabalo factum esse Senatusconsultum *de legibus matronalibus, quæ a sino veheretur, quæ carpento mulari, quæ boum*, ut Lampridius testatur. Nempe honoratius carpentum mulare, quam boum fuit. Ideo per ambitionem eo utebantur cunctæ, etiam fortunæ tenuioris. Quod emendare voluit Heliogabalus.

ff

balus.

balus. Vehebantur autem mulieres carpentis communiter, & quotidie, nisi quando eundum esset ad sacra, tum enim pilentis utebantur. Unde Livius in verbis supra laudatis: *honorem cum matronis habitum, ut pilento ad sacra ludosq., carpentis festo profestoq., uterentur.* Voluit hoc idem Festus, quando ait: *Pilentis & carpentis per urbem vehi matronis concessum est.* Non enim de promiscuo agit usu, verum tali qualem dixi. Jam quod de carpentis observavimus, idem pertinet ad ἀπλώαις etiam Græcorum. Nam in ipsis quoq; vehebantur mulieres. Quomodo Nauficæ apud Homerum suo docet exemplo. Sed & Diodorus Siculus lib. XI. pellices Persarum vehi ἀπλώαις facit. Ἐδρε γὰρ οἱ Πέρσαι τὸν ἀγὼν παλαιῶν τῶ βασιλεῖ, κομίζεν τὰν τῶν ἀπλώης κεκρυμμένῶν. Quanquam hic ἀπλών proprie, quæ alias est harmamaxa, de quo genere notissimum, pertinuisse ad mulieres. Et jam pridem observavit vir eruditissimus, mihiq; amicissimus, cum viveret, Jo. Freinshemius ad Curtij lib. III. c. 3. ubi ait: *Currum hoc genus ad mulieres aliosq. molles proprie pertinuisse, exinde apparet, quod in omnibus Xenophontis locis, ubi harmamaxarum, ibidē & mulierum est mentio.* Quanquam cubuisse videantur in his harmamaxis, non sedisse, sicut in ἀπλώαις aut carpentis. Ita sane Xenophon lib. V. Cyropæd. ubi loquitur de Panthæa: αἱ δὲ ῥά πᾶσι λαβῶσαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν εἰς τὴν ἀρμάμαζαν; καὶ κατανέμειντες κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ. *Ancilla abduxerunt ipsam ad harmamaxam, inq. ea compositam ad decumbendum operuerunt tabernaculo.* Nisi fors putamus, factum id tum ideo, quia Panthæa erat mæsta propter viri discessum. Nam Chariclia quidem in ea sedet, apud Heliodorum, ut ostendit facile totus locus. Tamen & Charicliæ harmamaxa videri potest non vulgaris, sed pompatica fuisse, cum ne tecta quidem fuerit, sicut alias solebant. Quanquam vero hæc vehicula spectarint ad mulieres, usurparunt tamen & viri. Ita observamus de carpentis, maxime cum iis faciendam esset iter. Ita Tarquinius vectus est carpento cum uxore Tullia, cum veniret primum Romam, ut ex Livio apparet. De Laterano Juvenalis Sat. VIII.

*Præter majorum cineres, atq. ossa volucris
Carpento rapitur pignus Lateranus --*

Sed

Sed & de ἀπλῶν hoc discimus ex Plutarcho, quando de Timoleonte: ὁ δὲ κομιζόμενος δι' ἀγορᾶς ἐπὶ ζεύγους, πρὸς τὸ θέατρον ἐπορεύετο. καὶ τῆς ἀπλήνης, ὡς περὶ τὴν γὰρ καθεύμενος, εἰσαγομένης διακρύβας τὸ ζητούμενον ἀπεφαίνετο γνώμῳ. *Ille jumentis vectus per forum ibat in theatrum. Introductaque apene, in qua sedebat, audiebat rem, de qua consulebatur, sententiamque dicebat.* Quanquam fecerit hoc Timoleon jam senex, & luminibus captus, quod fortasse sine observatione non prætereundum. Idem colligimus ex Luciano, quando in de Mercede Cond. facit, ea vehi Philosophum cum cinædo. τὰ δ' ἐν ἄλλῃ, παρ' ὅλῳ τῷ ὁδὸν μυείας τὰς ἀνδίας ἀνάχεσθαι, ὑπάδοντες, & τερετίζοντες, εἰ δὲ μὴ ἐπέχεν αὐτοῖς ὥσως ἀν' ἐργασίῃ ἐπὶ τῆς ἀπλήνης. Præterea hoc itinere molestias innumerabiles pertulisse sese (Philosophum) illo (Cinædo) cantante garrienteque, denique, nisi hominem coercuisset, etiam saltatum in apene. Observamus & de harmamaxis. Xenophon lib. III. Cyrop. ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ἁρμαμάξας σὺν ταῖς γυναῖξιν. *Adscendebant harmamaxas una cum uxoribus suis.* Quin imo videntur aliquando propria virorū significasse vehicula. Ita sane legimus apud Auctorem Etymologici Magni, qui propterea existimat harmamaxas esse nominatas. ἁρμαμάξα ἢ πρὸς ἀνδρῶν καὶ θέρων κατεσκευασμένη ἁμάξα, ὅσον ἄρμα & ἁμάξα, ἢ ἀνδράμαξαι τις ἔσται, ἢ ἀνδρας ἄγισσα. *Harmamaxa currus paratus ut in eo viri sedeant, velut harma, id est currus, & hamaxa, id est plaustrum, aut andramaxa, id est currus virorum, qui vehit viros.* Varias dat rationes appellationis, inter eas illam quoque, quod fuerit ἀνδράμαξα, id est vehiculum, quo ducantur viri. Quanquā sine dubio hæc nulla sit, cum manifeste satis appareat, compositam esse vocem, non ab *arma* & *maxus*, uti habet Onuphrius, sed *harma* & *hamaxa*. Onuphrij hæc verba sunt lib. II. de Lud. Circens. c. 2. *Armamaxi erant curruum Scythicorum genera ex duobus veluti curribus compositi, & diversis rebus exornati, ut coronis aureis, thoracibus, clypeis exuviis, & similibus. Arma enim currus & maxus plaustrum significat.* Sic Onuphrius, in quibus tamen vix est aliquid, quod probari potest. Primum enim nunquam legitur ἀρμαμάξαι, seu *armamaxus* in masculino, verum semper ἀρμαμάξα, *harmamaxa*. Deinde non est genus Scythicum vehiculi, sed Persicum ut superius ostendi. Nam quod legitur de Scytharum Nomadum

quibusdam regibus, quod sint vesti harmamaxis, huc nō pertinet, ut post ostendam. Sed & quod sic exornatas scribit fuisse, nescio an verum sit. Equidem intelligo hic agi nō de harmamaxis omnibus, fediis, quæ solebant duci in pompa circensi. Verum de his ipsis ambigo, neque ductas ullas sic ornatas credo, vel omnino aliquas harmamaxas, nisi eas, quas Latini appellarūt carpenta, sive currus. Deniq; hausisse illas harmamaxas suas Onuphrium ex Dione puto, qui sic lib. LXI. καὶ οἱ ἐλέφαντες, οἱ τὴν τῷ Αὐγούστῳ ἀρμάμαζαν ἄγοντες ἐς μὲν τὸν ἱπποδρόμον ἐσήλθον. Loquitur de elephantis, qui currum Augusti ducebāt. Ita enim Latini nominarunt, ut liquet ex Suetonio, qui sic clarissime c. II. Claudij: *Avia Livia Circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernendum curavit.* Fuit ergo currus id vehiculum, quod decretum Augusto in circensi pompa. Dio tamē harmamaxan vocavit, non quod harmamaxæ aliquæ ducerētur in circensi pompa, quod Onuphrius hinc collegisse videtur, sed quod harmamaxa sæpe vehiculū apud Græcos, cuius esset usus in pompa vel itinere splendidiore. Sic enim & harmamaxa dicta qua cadaver vehabatur Alexandri. Athenæus lib. V. c. 9. Ἰερώνυμος δὲ θαυμάζεται ἐν τῇ καλᾷ σκευῇ τῆς ἀρμάμαζης, ἥ συνέβαινε καὶ ἀνομιθεῖναι τὸ Ἀλεξάνδρου σῶμα. Hieronymus admirationem sibi peperit ob fabricam harmamaxæ, qua corpus Alexandri deferri contigit. Quod autem Onuphrius harmamaxam vocatam scribit ab *arma* & *maxus* prorsus est erroneum, nam *maxus* vox est nihili, scribiq; *hamaxa* debebat. Nam *hamaxa* est *plaustrum*, & *harma* currus. Porro ex his intelligitur, quomodo harmamaxā compositā ex duobus velut curribus putaverit, videlicet ex curru, & ex plaustro. Atq; ita quoq; Dalechampius ad Athenæi lib. V. c. 9. Dicit enim fuisse vehiculum, *cujus forma partim currus fuit, partim plaustri.* Neq; tamen qualis illa forma compositiove fuerit declarant. Ego similem fuisse curru existimo cum propter sellam, in qua sedebant, tum propter jumenta, ut in curribus juncta equa fronte, plaustra vero propter longitudinem, & rotas quatuor, quas videntur harmamaxæ habuisse. Quicquid vero sit de hac re, harmamaxa virorum quoq; fuit vehiculum, & quidem usurpatum ad splendorem. Testem habemus etiam Herodotū, qui sic lib. VII.

ΕΞΗ-

Ἐξήλασε μὲν δὴ ὕψω ἐκ Σαρδίων Ἡέρξης, μετακαταβίσκε δὲ, ὅπως μὴ ὁ λόγος αἰρέοι, ἐν τῷ ἄρματι εἰς ἄρμα μάξαν. Quod sic vertit Valla: *Hunc quidem in modum Sardibus processit Xerxes, sed è curru, quoties ratio exigebat, in essedum transcendebat.* Ubi male *essedum* vocavit, quod est *harmamaxa*. Volunt autem hinc colligere, viliorē fuisse currum sive ἄρμα, quam harmamaxam. Quod ego non intelligo. Non enim credibile, viliori genere uti Xerxem voluisse, cum iter faceret per urbem. At expresse ait, Sardibus incessisse curru, sive ἀρμάδι. Quare non hæc fuit differentia, sed alia. Ἄρμα, hoc est currus pertinebat magis ad bellū, harmamaxa vero ad negocia urbana. Curru inibant prælia, non vero harmamaxa, in qua potius vehebantur molliter, vel si sic necesse foret, capiebant quoq; somnum. Xerxes igitur cum expediendum aliquid videbatur in exercitu, conscendebat currum sive ἄρμα, cum dabatur otium, conferebat se in harmamaxam. Ἄρμα ergo nō deterius aut vilius vehiculum, quāquam harmamaxa quoq; usurpata ad splendorem. Ideo & regibus adhibita, ut vidimus exemplo Xerxis. Et Aristides de Scytharum regibus quibusdam: ἐν ἐφ' ἀμαξῶν περιήσαν, ἀλλ' ἄρμαμαξῶν νομάδες τινὲς βασιλεῖς. *Non in plaustris, verum harmamaxis Nomadum quidam reges circumvehebantur.* Uti nota, quod quemadmodum superius ab ἄρμασι seu curribus, ita hic ab ἀμαξαῖς seu plaustris distinguantur. Quod de harmamaxis diximus, interdum pertinet & ad ἀπλώας. Nam & illæ usurpatæ regibus. Saltem apud Homerum Priamus ea vehitur, Iliad. Ω. Ubi nota δίφρον in ea ut in curribus, & tamen fuisse τέτρακυνλον, ut plaustra. Quo efficitur ut & de harmamaxis aliquibus hoc suspicer. De carpentis eadem invenimus. Imperatores sæpe iis vecti regesque. De Constantio Ammianus lib. XVI. *Insidebat aureo solus ipse carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum.* Simile Heraclij carpentum, quod expressum nummo, & à Lipsio propositum in de Cruce III. hic exhibemus.

Multa hoc carpentum habet notabilia, & quæ docet, harma maxis non dissimile fuisse. Primum enim cernitur in eo *σουλών* seu tuguriolum in fronte fastigiatum, sicuti *σουλαι* consueverunt. Deinde factū id tuguriolum apparet ex pannis pretiosis, ut sit vero simile, tolli ac reponi potuisse. Sed & à fronte vela habet utrinq; remota suspensa; unde colligitur, eis obductis potuisse claudi. Etiam aulea habet picta, quibus in ambitum est ornatum. Plane sicuti de iis testatur Diodorus lib. XI. aitq; fuisse *πολυτελέσι περιπέλασμασι κεκοσμημένας*, *pretiosis auleis exornatas*. Ad postremum rotis quoque incedebat quatuor, plane sicut de *ἀπλών* supra demonstravimus, & de harma maxis vel ex nomine suspensionem fecimus. Etiam Gallorum reges iter facere carpentis consueverunt. Eginhartus vita Caroli de Rege Francorum: *Quocumq; eundum erat, carpento ibat*. Sed præcipue hic honos fuit apud Romanos magistratum, videturq; curru antiquo,

tiquo, unde dicti sunt curules, successisse sub Imperatoribus carpentum. Primum autem ita vectus est Præfectus Prætorij, auctore Cassiodoro lib. vi. Var. in formula Præfecti Prætor. ubi de Josepho, quem Prætorij Præfecto comparat: *Ipsè primum hujus dignationis insulas consecravìt, ipse carpentum reverendus adscendit ad hoc glorie culmen e vectus.* Et observavit jam lib. i. Semestr. c. 3. Petrus Faber. Quem tamen valde miror, voluisse hoc carpentum explicare per tribunal. *Duo potissimum prætoria præfectura insignia in veterum auctorum libris agnovimus, carpentum si ve tribunal, sella curuli magistratum & ordinariorum judicum altius, & item gladium.* Et statim post: *De carpento si ve tribunali Cassiodorus:* adducit dein verba nobis laudata. Atq; sic Savaro quoq; ad Sidonij lib. i. ep. ii. Sic enim habet ad ista Sidonij: *Tribunal industrium potestatum id est carpentum Præfectorum prætorio.* Atq; addit rationes: *In eo enim, inquit, sedentes jus dicebant majores magistratus, antea pro tribunali.* Quod ut probet, dicit carpentum hoc Vopisco in Aureliano vocatum *judiciale carpentum*, additq; post: *Idcirco carpentum præfecti prætorio tribunal vocatur Cassiodoro, quod in eo, sicut prius in tribunali, ante carpenti usum jus dicerent majores magistratus.* Quæ omnia haud dubie ex Fabro hausit, quippe qui & ipse, quæ de carpentis altitudine prodit, colligit ex iis Cassiodori verbis, quæ superioribus immediate subdit; *Tribunal tuum ideo tam excelsum factum esse noveris, ut locatus ibi nihil humile abjectumq; cogitares.* Quasi quæ de tribunali dicit Cassiodorus, ea intellecta velit de carpento; remq; eandem prius carpentum, mox tribunal appellaverit. Quod tamen falsum esse vel ex eo liquet, quia intercedunt plurima inter ea, qua de carpento, & ea, quæ de tribunali habet. Et quis unquam de carpento jus dixisse quenkum magistratum apud Romanos scripsit legitve? Deniq; carpentum adeo à tribunali differt, ut non possim non mirari, quenkum voluisse ista inter se miscere. Tribunal fuit ingens tabulatum forma quadrata, uti alias exposui. Id hic excelsum vocat, non quod carpentum esset, rectisve altis impositum incederet, sed quod revera extructum foret altius à terra. Sicut *celsum* hac de causa nominavit Juvencus, uti supra demonstravi. Ecce tibi
spe-

speciem in hoc Trajani nummo, quia plurimum ad rem intelligendam facit.

Id tabulatum, super quod Trajanus Imperator sedet in sella curuli, extructum altiuscule, atq; ut videtur, aulæis cinctum ornatumq; tribunal est, quod non video, quo pacto possit quis formare in carpentum. Itaq; hic quidem lapsi sunt viri longe doctissimi. Carpentum nunquam fuit tribunal, nunquam ex eo jus dixerunt magistratus, verum vecti eo sunt honoris gratia, & inter ipsos primus Prætorio Præfectus. Nam & illud falsum, quod putavit Faber, fuisse hunc illius unius honorem, ac ideo errasse Vopiscum, vel pro sella curuli posuisse, quando tribuit Præfecto urbis. Extant enim, quod jam observavit vir doctissimus Jacobus Gothofredus ad t. 12. lib. xiv. Cod. Theod. testimonia clarissima de Præfecto urbis quoque, quod carpenti jus habuerit. Omnium instar est, quod habet dictus supra Cassiodorus in formula Præfecti urbis lib. VI. Var. 4. *Carpento veheris per nobilem plebem*. Meminit & Symmachus, ipse Præfectus urbis lib. x. ep. 33. Quod si non esset, constaret tamē manifeste ex Notitia imperij utriusq; in qua inter Insignia cum Præfecti Prætorij, tum Præfecti urbis carpentum refertur. Ut proinde vere proprieq; Vopiscus ita scripserit in Aureliano c. i. *Vehiculo suo & judiciali carpento præfectus urbis vir illustris, ac præfata reverentia nominandus, Iunius Tiberianus accepit*. Ubi vehiculum & judiciaire carpentum ponit, non ut duo diversa, sed ut uno alterum explicetur. Nam cum vehiculi significatio sit generalis, quale vehiculum intelligat, putavit adponendum, ac ideo id *vehiculum* se dixit innuere

nuere, quod est *judiciale carpentum*. Appellavit autē *judiciale carpentum*, non quod ex eo jus diceret, quod sine causa finxerunt Faber & Savaro, sed quod spectaret ad *Judicem*. Ubi per *judicem* intelligimus ipsum *Urbis Præfectum*, cujus pars non exigua, *judicem* esse atq; *judicare*. Unde Cassiodorus in *Formula Præfecturæ Urbanæ*: *Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te judicem honoratæ congregationis agnoscant*. Et paulo post: *Ditioni tuæ non solum Roma commissa est, verum etiam intra centesimum milliarium potestatem te protendere antiqua jura voluerunt: ne tantæ civitatis judicem muralis agger includeret, cum Roma omnia possideret*. Hinc igitur *judiciale carpentum*, quod nimirum pertinet ad *judicem honoratæ congregationis*, ad *judicem civitatis*. Quo sensu etiam *Rectori Provinciæ* Ammianus tribuit, cujus verba postea adferemus Justinianus in *Novella 70. de carpento* isto loquens Græce nominat ἀπὸ τοῦ, quod conveniens est iis, quæ in præcedentibus notavimus. Loquitur de *Præfecto* utroq; *Prætorij & Urbis*; id honoris ait delatum ipsis, ὥς ἐ μεγάλῃς αὐτῶν ἡξιομένους τιμῆς ἀπὸ τῆς πόλεως ἐποχομένους. Vertunt totum locum ita: *Renovamus igitur hujusmodi legem, sancientes ita libertate frui* (eo honore à nobis ornatos) *quatenus magno promeriti honore & in carpentis vecti, & clamores præconum audientes, insuper judiciales conscendentes sedes, hujusmodi fortuna liberi constituantur*. Quibus verbis observandum est distinguere *vehi carpento*, & *judiciales sedes conscendere*, ac iccirco verum esse, quod superius attulimus de *tribunali*. *Carpentum* nempe non fuisse *tribunal*. *Tribunal* conscendisse, ac in eo occupasse *judiciales sedes*; *carpento* vero esse *vectos*. Quomodo & de *carpento* Aureliani Vopiscus: *Ibi cum animus à causis atq; à negociis publicis solutus ac liber vacaret, sermonem multum à Palatio usq; ad hortos Valerianos instituit*. Dicit, *ibi*, nempe in *carpento*, in quod à *Tiberiano præfecto urbis* Vopiscus fuit assumptus. In eo ait animum vacasse à causis, unde liquet manifeste, causas ibi cognovisse nullas, nullum jus dixisse, sed, quod sequitur, sermones inter sese miscuisse, atq; *vectos* esse. Fuit autem hoc *carpento* paulo aliter, quam cætera, formatum, quod colligimus ex *pictura ejus*, quæ servata est in *Notitia Imperij* hoc modo.

Primum observamus hic in carpento Præfecti Prætorio & Urbis rotas quatuor, quales non fuere in carpentis cæteris, nisi forte Imperatorum. Deinde cernimus superne non *sellam curulem*, ut exponit Pancirollus, quando ei nulla ratione similis, quod superiora docent, verum *arcuatam*, instar throni. Sic enim vocabant sellam istiusmodi. Glossæ veteres titulo de Supellectile; *Sella arcuata*, *ῥό-
ν*. Ubi *ῥόν* notat sellam semicircularem ex uno ligno, soliditatis gratia, quali utebantur Reges corporis custodiendi causa, ne quis à tergo vel lateribus facile ipsos posset adoriri. Isidorus: *Sedes proprie regni est, quod Græce ῥόν dicitur. Item thronum Græci dicunt, nos solium, in quo Rex sedet propter tutelam corporis sui, secundum quosdam à soliditate dictum, quasi solidum, secundum alios per antistichon, quasi sodium à sedendo. Illi alij, quos hic nominat, intelligendi sunt de solo Aspero, qui hoc censuit. Discimus ex Servio, qui sic lib. VII. Æn.*

Solium

Solium est veluti armarium de uno ligno ad regum tutelam factum, secundum alios à soliditate dictum, secundum Asperum per antistichon quod solum unum capit, quasi sodium à sedendo. Tale igitur sive solium, sive thronus, sive sella arcuata est in carpento antea proposito. Unde ἄντυξ est in Epigrammatis lib. II. c. 5. titulo εἰς Θεμιστίον τινα, φιλόσοφον, γενόμενον ὑπαρχον πόλεως ἐπὶ Βαλεντινιανῶ καὶ Βαλεντίνῳ, i. e. In Themistium quendam, factum Urbis Præfectum sub Valentiniانو & valente. Verba hæc sunt:

Ἄντυξ ὁ ἀργυρῆς ὑπερήμενος εἰς πόθον ἡλθεῖς

Ἄντυξ ὁ ἀργυρῆς αἶχῃ ἀπειρέσιον.

Docet titulus, sermonem esse de Præfecto urbis, cui cum tribuatur ἄντυξ, dubium non potest esse, quin sit sermo de carpento. Jam vero ἄντυξ proprie est sellæ curvatura in curru seu carpento. Hesychius: Ἄντυξ, ἄρματ' περιφέρεια. Auctor Etymolog. Magni. Ἄντυξ ἢ ἀνωτάτη περικεφαλαία τῶ ἀρμαλὶς δέφρη. Talem ergo intellexit auctor Epigrammatis & in carpento, ac ex ea integrum appellavit. Equidem non nescio, ἄντυγα esse proprie in sella currus militaris, ac antrorsum flecti; quia tamen ei fuit similis curvatura carpenti, licet flexa retrorsum, mihi non est dubium, quin eam auctor Epigrammatis intellexerit. Docet autem dictum Epigramma, carpentum illud cultum fuisse argento. Namq; ἄντυξ ἀργυρῆς est *argenteum carpentum*. Atque meminit argenti hujus in carpento illo Symmachus lib. X. ep. 33. ad Theodosium: *Cum clementia vestra meminisset, faciendæ carrucæ impendium de sacro arario esse decretum: censuit ut ejus argentum publicis conditis redderetur, D. Imperator. Sed examinis reperit fides, ex aliis titulis assumptam speciem, quam vehiculi ornatus accepit. Habes aperte argentum ad vehiculi ornatum. Vocat equidem vehiculum carrucam: verum intelligere carpentum, cum superiora docent, tum quod apud ipsum sequitur: ex Argentariorum parsimonia argentum jussu operi ministratum est. Cujus solutio, si carrucæ usus maneret, de thesauris Imperialibus jure peteretur. Sed nunc carpenti novitate sumpta suum quisq; deposcit.* Hic enim quod carrucam ante nominavit, postea carpentum explicat. Cultum alium majoremq; instituerat Gratianus, &, quod suspicor, ipsam carpenti formam veterem

immūtaverat; sed impetravit Symmachus à Theodosio & Arcadio, ut usus ejus aboleretur. Docet integra ad imperatores dictos epistola, quæ est libri X, 13. ubi vocat *peregrinum ac superbum vehiculum, cujus cultus insignior est, & quo moderator urbis tanquam Salmonæus alius invehitur*. Præter utrumq; hunc præfectum carpento usum testatur Cassiodorus etiam Vicarium urbis. Ita namq; habet in formula Vicarij Urbis Romæ, quæ legitur lib. VI. ver. 15. *Ad similitudinem summorum carpento veheris*. Uti per *summos* intelligere illos ipsos Prætorij Urbisq; Præfectos arbitramur. Præter *summos* hocce magistratus carpentis quoq; utebantur sacerdotes, quod ex Tacito jam supra vidimus. Qui Annali XII, de Agrippina: *Summum quoq; fastigium Agrippina altius tollere, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus & sacris antiquitus concessus*. Ubi per sacerdotes non tam Virgines Vestales, quod facit Lipsius, quam revera sacerdotes viros, præsertim Flamines existimo intelligendos. Quos cum alias carpentis vectos arbitror, tum præsertim cum in Capitolium deducerent sacra, nemini conspicienda. Hoc enim fieri optime in Carpentis, tectis scilicet superne, poterat. Erat autem ille carpentorum usus, si respicimus matronas, ad itinera quotidie in urbe facienda. Ita videmus ex Tullia Tarquinij, quæ in publicum proditura utitur carpento. Sed & decreto Senatus hoc innuitur, quo conceditur eis carpentorū usus festis profestisq; diebus. Postea translata sunt & in pompam Circensem, primum ut imagines defunctorum Augustarum eis veherentur, qualia carpenta ideo Isidorus appellavit *pompatica*. Hoc enim peculiare habebant Augustæ, quod ipsarum imagines veherentur carpentis, cum Augustorum veherentur curribus. Svetonius in Caligula, c. 15. *Instituit matri Circenses, carpentumq;, quo in pompa traduceretur*. Deinde ut ipsæ vivæ una cum magistratibus in pompa cum carpentis incederent, quod ambitioni Messalinæ primum datum in superioribus ostendimus. Viri utebantur carpentis partim ad itinera commodiora, partim ad testationem muneris ac dignitatis, qua ornati essent in republica, ut supra vidimus. Et hæc etiam de harmamaxis apud Persas, & apenis apud Græcos possunt observari. De quibus plerisque jam in præcedentibus monuimus.

Cap.